

MAKTAB O'QUVCHILARIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI

T.Urazov

Qoraqalpog'iston Respublikasi pedagogik mahorat markazi kata o'qituvchisi

Аннотация: *Статья посвящена актуальной проблеме формирования читательской культуры у школьников в условиях современного образовательного процесса. Рассматриваются основные аспекты читательской культуры, её значение для интеллектуального и личностного развития учащихся. Особое внимание уделяется роли учителя и семьи в формировании устойчивого интереса к чтению художественной и научно-популярной литературы. Материалы могут быть полезны педагогам, библиотекарям и родителям для эффективного взаимодействия с учащимися в процессе формирования читательской культуры.*

Ключевые слова: *читательская культура, духовное развитие, читательский интерес, продуктивное чтение, развитие любви к чтению*

Insonning ma'naviy kamolotida kitobning o'рни katta. Bolalikda, shaxsning faol shakllanishi sodir bo'lganda, kitob shaxsiyatni shakllantirishda yanada katta ahamiyatga ega bo'ladi. Ko'pincha bolaning bolaligida o'qigan kitobi uning keyingi rivojlanishiga ta'sir qiladi va uning qalbida o'chmas taassurot qoldiradi. Shu bois kitob ta'lim-tarbiya va shaxsni shakllantirishda samarali vosita ekanligiga ishoniladi.

Davlat ta'lim standartlari zamonaviy jamiyat talablariga javob berishi kerak bo'lgan shaxsiy rivojlanishni talab qiladi. Bu kommunikativ jarayonni amalga oshirish qobiliyatini, katta ma'lumotlar oqimini erkin boshqarish qobiliyatini, shuningdek, ta'lim muammolarini tezda hal qilish qobiliyatini anglatadi. Yuqorida aytilganlarning barchasi, agar bolaning o'qishga bo'lgan qiziqishi rivojlangan va o'qish madaniyati rivojlangan bo'lsa, mumkin.

O'quvchi qiziqishi - kitob o'qish orqali o'quv materialini o'rganishga qiziqishning namoyon bo'lishi. Kitobxonning qiziqishi o'quvchi va uning hayotiy tajribasini kitoblarda tasvirlangan voqealar bilan taqqoslashda namoyon bo'ladi. Kitob o'qish paytida odam faol aqliy va hissiy faollikni namoyon qiladi. Kitob nafaqat o'qitish vositasi, balki hayotiy tajribani o'quvchiga yetkazish vositasi sifatida ham xizmat qiladi.

O'qish madaniyati - bu matnni idrok etish va o'zlashtirish jarayoni, shuningdek, o'qilgan narsani sharhlash va axborotni idrok etish darajasi talabning o'qish tajribasi va uning intellektual rivojlanishiga bog'liq. O'qish darajasi ijodiy rivojlanish darajasi, o'qilgan matndan tasvirlarni takrorlash qobiliyati, shuningdek, muallif bilan dialog qurish qobiliyati bilan tavsiflanadi.

Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish ta'limning asosiy maqsadi – asosiy umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishga erishishning asosiy yo'lidir.

O'qish madaniyati o'qish madaniyatiga qaraganda kengroq va qamrovliroq tushunchadir.

Mutolaa madaniyati - adabiy asardagi syujet chizig'i va obrazlarini tushunadigan ziyoli o'quvchini shakllantirish jarayonidir.

O'qish kompetensiyasi - bu shaxsning aqliy qobiliyatlaridan shakllanadigan shaxsning shaxsiy sifati.

Bolalikdan kitob o'qishga muhabbat uyg'otish kerak. T.I. Polyakova boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning o'qish madaniyatini rivojlantirish uchun quyidagi mezonlarni belgilaydi:

- kitobga nisbatan hurmatli munosabatni shakllantirish;
- qiziqarli kitobni to'g'ri tanlash qobiliyati;
- syujetga hissiy munosabatda bo'lish qobiliyatini rivojlantirish;
- o'qilgan asarda semantik qiymatni topish;
- o'quvchilarning o'qishga bo'lgan ehtiyojini shakllantirish;

Sotsiolog S.N. Plotnikov o'qiydigan bolaning aqliy rivojlanishidagi asosiy farqlarni shakllantirdi. Uning fikricha, kitob o'qishga ko'p vaqt sarflaydigan talabalar butun bir asarni qamrab olib, undan o'zaro bog'liq voqealarni ajratib olib, global miqyosda fikr yurita oladilar. Ular, shuningdek, nima sodir bo'layotganiga adekvat baho berishlari va to'g'ri qaror qabul qilishlari mumkin. O'qigan bolalarda xotira va ijodiy fikrlash rivojlangan. Ular yaxshi diksiyaga, yaxshi tasavvurga va boy so'z boyligiga ega. Ular erkin yozadilar va atrofdagi odamlar bilan umumiy tilni osonroq topadilar. Bunday talabalar tanqidiy fikrlashni namoyish etadilar va xatti-harakatlarda mustaqilroqdirlar.

Shunday qilib, o'qish o'quvchining ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qiladi. O'qish, savodxonlik, umumiy madaniy tayyorgarlik, turli xil murakkablikdagi matnlar bilan ishlash qobiliyati - bularning barchasi maktab o'quvchilarining jamiyatda kasbiy va ijtimoiy-madaniy ro'yobga chiqishi uchun zarur shartlardir. Bunday holda, o'qish o'z-o'zini bilishning eng yuqori shaklidir.

O'qishga bo'lgan muhabbatning rivojlanishi ota-onalarning ta'siriga bog'liq. Kitobxonlikka ijobiy munosabatda bo'lishda oilaning o'rnini katta. Agar ota-onalardan biri bo'sh vaqtini qo'lida kitob bilan o'tkazsa, u holda bola buni eslaydi va keyin ota-onaning xatti-harakatlarini nusxalashni boshlaydi. Oilada olingan tajriba va taassurotlar, ayniqsa, o'z oilangizni yaratishda uzoq umr ko'rish uchun iz qoldiradi. Uy kutubxonasining xilma-xilligi did va qiziqishlarni aks ettiradi, shuningdek, tirik odamlarning kasbiy mansubligini ko'rsatadi. Bu asosan bolaning kitobga munosabatini belgilaydi va shakllantiradi. Bolalar o'qish muhitini, kitob muhitini talab qiladi, shunda bolalar aqlli va intellektual rivojlangan. Oila, birinchi navbatda, bolalarni "mutolaa muhiti" bilan o'rab olishi kerak.

Oiladagi yaqin munosabatlar kitobxonlik muhiti va kitobxonlikka qiziqishni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Bolalar ota-onalarini ishonchli yordamchi va do'stlar sifatida ko'radilar. Ota-onalar bilan ishlashning quyidagi shakllari mavjud:

1. Ota-onalar yig'ilishlarini tashkil etish. O'qituvchi, maktab psixologi, kutubxonachi va ota-onalar yig'ilib, bolalarning o'qish qobiliyati va o'qishga qiziqishini rivojlantirish bilan bog'liq asosiy masalalarni muhokama qiladilar.

2. Sinf o'quvchilarining o'qish yutuqlarini tahlil qilish.

3. Kitobxonlar tarbiyasi. Bu oilaviy o'qishni o'tkazishda ota-onalarning malakasi darajasini oshirishni nazarda tutadi.

4. Ota-onalar o'rtasida so'rovlar o'tkazish. Bu vaziyatni tahlil qilish va o'quvchilarning qiziqishini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalarni shakllantirish uchun zarur choradir.

5. Talaba nazoratini muhokama qilish uchun ota-onalar bilan fikr-mulohazalarni shakllantirish.

6. Ota-onalar bilan individual suhbatlar. U faqat bolada rivojlanish anomaliyalari bo'lsa qo'llaniladi.

7. Ota-onalarni tavsiya etilgan adabiyotlar ro'yxati bilan tanishtirish.

8. Ota-onalarga sinf va bolaning hayotidagi faol ishtiroki uchun minnatdorchilik maktublarini taqdim etish.

9. Bola rivojlanishi bo'yicha tajriba va fikr almashish uchun ota-onalar yig'ilishi.

10. Ota-onalar uchun o'quv faoliyatini va uyda o'qishni tashkil etish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga olgan ko'rsatmalarni ishlab chiqish.

11. Barcha turdagi maslahat va tavsiyalarni o'z ichiga olgan "Ota-onalar burchagi"ni yaratish.

Kattalar bolalarda o'qishga bo'lgan muhabbatning rivojlanishiga ta'sir qilishi, shuningdek, aqlli va malakali shaxsni tarbiyalashi kerak.

V. A. Suxomlinskiy ta'kidlaganidek, "O'qish - bu bolalar dunyoni va o'zlarini ko'radigan va bilib oladigan oyna. U bolaga kitob o'qish bilan birga, u bilan bir vaqtda va kitob ochilishidan oldin ham so'z ustida mashaqqatli ish boshlanganidagina ochiladi".

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Алексеевская А.Т. статья: Формирование читательских интересов младших школьников. - М., 2008.

2.Бирюков Б.В., Бутенко И.А. «Человек читающий», Москва, 2000.

3. Гин А.А. Приемы педагогической техники: свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность. Пособие для учителя. – М.: Вита-Пресс, 2000.

4. Зобнина М.А. Как пробудить у младшего школьника интерес к чтению? Начальная школа. - 2007. - № 8.

5.Лазарева В.А. Литературное чтение в современной школе: сборник статей. М.: Педагогический университет «Первое сентября», 2005г.